

MOSQUEROLES,
9 DE JULIOL DE 1932

*La Colla del Colon visita
la Masia Mariona*

CARLES ALBESA

Pel juny d'enguany ha fet setanta-vuit anys que, des de Mosqueroles, Rafael Patxot envià una carta a Francesc Matheu, en què li deia:

Quan jo estava bregant en la construcció d'aquesta "Masia Mariona", vaig fer-vos una invitació "a posteriori" per la vostra benvolguda Colla.

Ara és l'hora de complir l'oferiment, si us acontenteu de l'hostatge, encara no ben complet, que pot donar-vos el nostre casal muntanyenc.

Per tant, trieiu vosaltres mateixos el dia que millor us plagui per a la promesa visita oficial, que no serà gens encarcerada i sí tan efusiva com sabrem.

Recordem breument qui era el remitent, qui el destinatari i a quina colla es referia la missiva.

El remitent, Rafael Patxot i Jubert, havia nascut l'any 1872 a Sant Feliu de Guíxols i a la mort del pare, succeïda el 1893, hagué d'interrompre la vocació científica i posar sordina als seus estudis en el camp de l'astronomia i la meteorologia per fer-se càrrec de la fàbrica de taps de suro que la família tenia en aquella vila empordanesa. Tot i això, des de l'observatori que va instal·lar a Sant Feliu féu notables aportacions a la meteorologia catalana i especialment a l'estudi dels núvols. Casat l'any 1894 amb Lluïsa Rabell, a l'inici del nou segle es desfeu de la fàbrica i la família es traslladà a Barcelona, on ell s'incorporà al pròsper negoci del sogre, dedicat al comerç a l'engròs amb Amèrica del Sud.

A Barcelona, es relacionà amb el món intel·lectual de la ciutat i compaginà l'activitat empresarial amb la traducció d'alguns autors francesos i nord-americans per a la Biblioteca Popular de l'Avenç i amb la publicació d'articles, sobretot de divulgació astronòmica i meteorològica a la Il·lustració Catalana, sense deixar d'interessar-se per les novetats científiques en aquestes matèries.

Patxot és recordat, principalment, per la seva condició de mecenes, fins al punt que, com diu Josep Iglésies¹ referint-se als mecenatges que ha rebut la cultura catalana, "no n'hi ha hagut cap de tan vast, tan profund, tan intencionat i tan intel·ligent com el que li oferí Rafael Patxot i Jubert en el període 1925-1936. Solament té un parió amb el que en la mateixa etapa exercí Francesc Cambó".

Per conèixer aquesta faceta de Patxot i en general la seva vida es pot consultar l'excel·lent la biografia que va publicar, l'any 1994, Joaquim Maluquer i Sostres amb el títol de *Rafael Patxot i Jubert, mecenes i científic*². Per la meua part destacaré, tocant al al Montseny, que el llibre d'Apel·les Mestres *Llegendes i tradicions del Montseny*³ va ser una de les obres premiades, l'any 1927, en el II Concurs del Llegendari Popular Català que patrocinava la Institució Patxot.

Pel que fa al destinatari de la carta, Francesc Matheu i Fornells, havia nascut a Barcelona l'any 1851, era escriptor, traductor, poeta i per damunt de tot editor. A la seva editorial, Il·lustració Catalana, es publicaren, entre altres, les obres completes d'Aguiló, Vilanova, Joan Alcover, Costa i Llobera i els trenta volumets de l'edició popular de les de Verdaguer, sense oblidar els gairebé quatre-cents quaderns de la col·lecció *Lectura Popular*, apareguts entre 1913 i 1921, dedicats a autors catalans contemporanis.

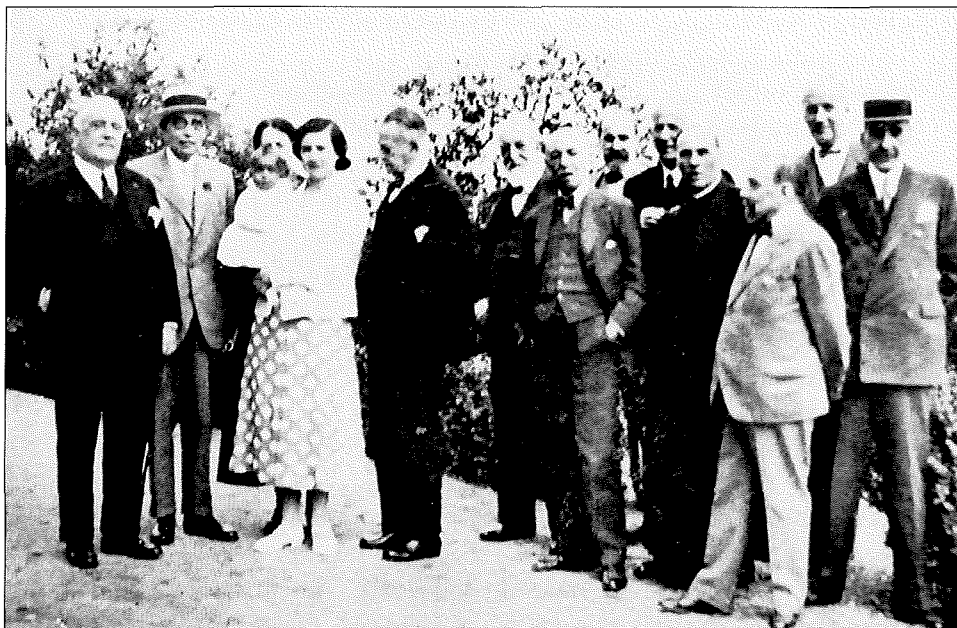
Molt vinculat, des de l'any 1871, a l'organització dels Jocs Florals de Barcelona, es pot dir que en fou l'ànima. Josep Pla⁴ diu que quan la festa dels Jocs s'acostava acabava el repòs de Matheu, que "redactava gasetilles, llegia papers, discutia, polemitzava, jutjava, resolía tots els problemes de protocol, d'administració, d'organització. Era infatigable. Els Jocs eren les seves vitamines".

Home de cultura, va ser el darrer personatge de la Renaixença. Emprenedor i obstinat en les qüestions que afectaven el país i sobretot en tot allò relacionat amb la llengua, mantingué fins a l'any 1933 el seu desacord amb les normes ortogràfiques de Pompeu Fabra i les reformes de l'Institut d'Estudis Catalans, obstinant-se a usar la "y" copulativa, les "h" finals i l'article "lo". A causa d'això alguns l'anomenaven humorísticament "Matheu-lo".

Quant a la Colla, es tractava d'una tertúlia que es reunia al cafè Colon de la plaça de Catalunya i que tenia una llarga història, doncs abans ja ho havia fet al Continental i al Petit-Pelayo. Matheu n'era cofundador i el degà. A més de discutir sobre tot l'humà i el diví, com era habitual en aquests cenacles, la colla del Colon solia homenatjar -generalment cada any- algun contertulià destacat o una personalitat de la vida cultural catalana, que els rebia a casa seva i a qui ofrenaven un llibre de bibliòfil glossant la trobada.

Acceptant l'oferiment de Rafael Patxot, la Colla proposà el segon disabte de juliol per tal de visitar la Masia Mariona, un casal que l'amfitrió havia bastit als afores de Mosqueroles, anomenat així en memòria de la seva segona filla, morta en plena joventut.

Així doncs, el dissabte 9 de juliol de 1932 una nodrida representació de la Colla, compartiren l'hospitalitat de la família Patxot a la casa nova de Mosqueroles, obra de l'arquitecte Josep Danès.

La Colla del Colom visita la Masia Mariona (9 de juliol de 1932). D'esquerra a dreta: Joaquim Cabot, Alexandre Font, Lluïsa Rabell de Patxot, Concepció Patxot de Carreras amb Núria als braços, Joan Ruiz Porta, Francesc Matheu, Ferran Agulló, Francesc Pujol, Rafael Patxot, Mn. R. Garriga, Enric de Fuentes, Joan M. Guasch i Lluís Via.

En una fotografia feta durant la visita, que figura al llibre d'ofrena, apareixen junt a la família de l'amfitrió deu membres de la Colla, que devien ser els assistents: Francesc Matheu, Joaquim Cabot, Ferran Agulló, Enric de Fuentes, Lluís Via, Joan Ruiz i Porta, Alexandre Font, mossèn Ramon Garriga, Francesc Pujol i Joan M. Guasch, tots els quals, excepte el compositor i músicòleg Pujol, feren la seva aportació literària al llibre d'ofrena, que es completà amb cinc treballs d'altres components de la Colla.

Es tracta d'un volum de 17 x 11 cm i 106 pàgines d'extensió, imprès en paper de fil i un tiratge de 37 exemplars, amb la portada següent: "DE LA COLLA | MARIONA | MASÍA DEL MONTSENY | EDICIÓ D'OFRENA | JULIOL DEL 1932 | BARCELONA | ESTAMPA DE LA RENAIXENSA". A la dedicatòria diu: "A En Rafael Patxot y Jubert, alt patrici, bibliòfil expert, escriptor acurat, que, ab sa gentil familia tan bé ens acullí a la Masía Mariona de Mosqueroles, al Montseny, el 9 de juliol de 1932, per bon recort, La Colla".

Els catorze textos del llibre, de valor desigual i ortografia segons el particular criteri filològic de cada autor, que s'ha respectat, versen sobre el Montseny, la Masia Mariona i la personalitat de l'amfitrió, i són els següents:

Ferran Agulló	D'una excursió a la Masia Mariona
Alexandre Bulart i Rialp	Brins
Joaquim Cabot	Als amics Patxot
Alexandre Font	A casa, com a casa
Enrich de Fuentes	Montsenyenca
R. Garriga, pbre	De cara al Cel
Joan M. Guasch	Quan s'eixampla la nit
Joaquim Guitert	Records del Montseny
Francesc M. Masferrer	Visions del Montseny
F. Matheu	Masia Mariona
Joan Ruiz i Porta	L'acatament
Joan Santamaria	Del Montseny
Lluís Via	Al gran patrici R. Patxot senyor de Mosqueroles
Manuel Vilà	L'horta de la masia

Heus ací una breu referència de cadascun, començant pels treballs en prosa.

Els *Brins*, de Bulart, són cinc impressions en prosa poètica, la darrera de les quals glossa el peix de pedra que ornamenta el portal de la masia: *"El peix de pedra és immovible per bé que estigui esculpida en actitud de moviment la seva cua pètria. Esguarda amb una fidelitat de gos de casa de pagès tradicional, que està segur que mai ha de passar un mal passant on ell estigui gelosament de guarda"*.

Ingènua confiança la de l'autor, que la maltempsada iniciada el 1936 aviat contradiria!

Tant Font com Masferrer destaquen la diversitat paisatgística de Catalunya, *"petit món de mostra de totes les belleses naturals existents en el planeta"* (Font), i els atractius del Montseny, respecte del qual Masferrer es pregunta *"a quin indret del món la naturalesa ha estat més pròdiga que en el nostre Montseny?"*. Després d'aquestes expressions, potser d'un cert xovinisme, els dos autors blasmen *"que els senyors Esteves que es basteixen la torre, edificuin per a l'hivern allí on és estiu i per a l'estiu allí on és hivern"* (Font) i que *"comencen a aparèixer les torretes de ciment armat, la pedra artificial i les teulades d'uralita"* (Masferrer).

El de Fuentes és l'únic text de ficció. L'acció se situa a principis del segle XVII, quan *"els bandolers de Roch Guinart tenien llur cau en les feréstegues boscúries del Montseny"*. L'autor narra una enigmàtica història d'amor entre una minyona d'una pobre masia montsenyenca i un misteriós desconegut, que acaba així: *"Ella'l besà. S'ohí un tro y caygué un llamp. Y dels galans ni de la casa rònega, no va quedarne ni rastre. No's veyà un núvol en tot el cel. Tot el Montseny s'arborava esplendorós sota'l sol de migdia. Allà baix, lluny, la campana de l'iglesia de Mosqueroles tocava l'Angelus"*.

Guitert evoca dues excursions seves al Montseny i especialment la que féu, en companyia de tres amics, l'any 1914, poc abans d'esclatar la Primera Guerra Mundial. Pujant a les Agudes s'ajuntaren amb un grup de joves francesos i alemanys que *"en franca camaraderia havien pujat a aquells cimals per a donar l'últim adéu a les terres catalanes, car als uns i als altres, les pàtries llurs els cridaven per anar-se a batre aferrissadament, sense respectar els lligams de companyonia i ben voler que la convivència en nostra pàtria els havia junyit. Aquells homes plens de joventut i vida, que allà reien, cantaven, s'abraçaven i bevien alegrement, que no es guardaven cap rancúnia no s'aviem fet cap greuge, al cap de pocs dies es caçaven com a feres perquè els governs dels països llurs, així ho volien"*.

Ruiz Porta enumera alguns dels mecenatges de Patxot i, com ja anticipa el títol del seu treball, li dedica frases laudatòries, algunes pròximes al diti-rambe com quan diu que *"el benemèrit Patxot és més que un mecenes català: és el Cosme de Mèdicis de Catalunya nostrada"*.

Santamaria reprodueix, amb petits retocs, uns fragments dedicats al Montseny del seu celebrat llibre *Elogi de Catalunya*, publicat quatre anys abans, i després d'assegurar que aquesta muntanya *"ha estat, com si diguéssim, el Montblanc, l'Himàlaia, les Maleïdes o el Chimborazo d'una pila de generacions barcelonines"* llença un crit d'alerta enfront *"d'aquest imbècil deliri urbanitzador"* que li fa témer que *"potser no ens morirem sense veure aqueixa benavirada muntanya del Montseny convertida en un parc d'atracció ultramodern, en una mena de Tibidabo monumental"*.

Agulló inicia la tanda de composicions poètiques recordant l'origen mariner de Patxot (52 versos):

Castellà de "Mariona"
no el sentis l'enyorament
de la mar, que és fera o bona
sota el guiatge del vent.

.....
Castellà de "Mariona"
que en ta forta joventut
t'enamoraes de l'ona
i li rendires tribut,

.....
Castellà de "Mariona"
arrela en aquesta afrau
on la vida és santa i bona,
on tot és calma i és pau.

Cabot contempla la masia externament (42 versos):

*Fugint de marina, fugint de ciutat,
el vol aixecareu, ansiant llibertat,
.....
I, com un miracle, del Montseny al flanc
florí la masia com un lliri blanc.
.....
al fons el retaule dels cims emboirats
i als peus la catifa dels camps conreuats.*

Matheu la contempla interiorment (52 versos):

*A dins hi fa un estar d'àngels
guardat del fret y del vent,
niu de pau y d'armonía
pels dos vells, que no són vells.*

*Hi hà'l matrimoni jove
feynejadó'y rialler,
parella que'l goig de viure
com una taronja esprem.*

*Y la joya de la casa,
la que val tots els diners,
una Nurieta bufona
nascuda aquest any mateix.*

La inspiració de mossèn Garriga, l'ermità de Samalús, va pel mateix camí que l'interès de Patxot: pels espais siderals. Els seus 99 versos canten les estrelles i les fases de la lluna:

*Totes aquestes estrelles
que cauen de cel endins,
quan arriben a la terra
s'hi desfan en mil bocins.
D'ací venen les lluernes
que ens enjoien els camins.*

La composició de Guasch (60 versos), autor molt premiat als Jocs Florals, coincideix amb l'anterior imatge de les lluernes:

*La punta d'un estel
esqueixa el blau del cel
i mor la tarda.
És l'hora del neguit.
Quan es desclou la nit
creix la basarda.*

.....
*Taca verda de llum
sense cremall ni fum,
surt la lluerna.*

*Rossinyol cor-ferit
diu que al fons de la nit
l'amor governa.*

Els 40 versos de Via són un cant al *Senyor de Mosqueroles*:

*A la mirífica masia
donem el tom poch a poquet.
Passa un aucell y us diu bon dia
ab un alegre refilet.*

*Ve de la plana solitaria
y, fatigat, atura el vol
en una alzina centenaria
impenetrable als raigs del sol.*

*Crescuda lluny de les eroles,
la encensa el baume penetrant
de tantes herbes camperoles
com van creixent al séu voltant.*

*Ésser com elles jo voldria;
una altra alzina en vós veuria:
arbre gentil entre els gentils
que obre el brancatge ab ufanía
y reb l'ofrena dels humils.*

Finalment, de l'horta de la masia en diu Vilà:

*Tot l'any fresca y regalada,
l'horta té un goig casolà,
y es com la jove casada
tota bella y endressada,
tot promeses per demà.*

*Sempre es verda y fecondada
y a la vora del bancà'
sempre hi hà una flor que's bada
perque siga perfumada
la cullita que vindrà.*

S'aproximaven, però, males collites. La de 1936 i següents varen ser d'odi i destrucció. La sublevació militar i els excessos revolucionaris en malmeten les anyades.

El 16 de juliol de 1936, el matrimoni Patxot-Rabell començà les vacances a la Masia Mariona. Dos dies després es produí l'aixecament militar, i aviat sovintejaren les incursions de grups incontrolats que escorcollaven la casa i posaven en perill la vida dels propietaris. El 3 d'agost, policies de la Generalitat els rescataren i protegiren fins a Barcelona, on el dia següent aconseguiren embarcar en un vaixell que els conduí a França. A la darrerria d'aquell any s'instal·laren a Suïssa, en el que esdevindria un exili sense retorn.

La Masia Mariona, malgrat l'intent de l'Ajuntament de Sant Celoni de protegir-la, va ser saquejada i finalment incendiada.

Acabada la guerra, el nou règim considerà Patxot com a "individuo des-afecto al Glorioso Movimiento Nacional" i el Tribunal de Responsabilidades Políticas li imposà una important sanció econòmica.

La Masia Mariona no era sinó el fantasma d'aquell magnífic casal que havia visitat La Colla anys enrere. Ara restava malmesa i esbalandrada, i com deixà escrit el seu propietari "els insectes i els ocells i tots els animalets del Bon Déu, mentre jo visqui, tindran espaiós acolliment en aquell recordatori profanat". També féu esculpir a la llinda del portal: "Hostes vindran que de casa us trauran. 3 d'agost de 1936, Adéu-siau."

Rafael Patxot mantingué la condició d'expatriat voluntari fins a la seva mort, esdevinguda a Ginebra l'any 1964.

M'ha semblat pertinent recordar tot això ara que, gràcies a la cessió de la Masia Mariona feta pels hereus de Rafael Patxot a favor de la Diputació de Barcelona, aquesta institució l'ha rehabilitada, i des de la tardor passada hi ha traslladat la seu administrativa del Parc Natural del Montseny, fins aleshores

situada a Fontmartina. I, sobretot, em sembla pertinent per tal de donar la benvinguda a la instal·lació, en una part de l'edifici, d'una mostra museogràfica destinada a oferir una visió general de l'obra científica i de mecenatge de Rafael Patxot, contribuint, així, a preservar la seva figura de l'oblit.

NOTES

1. *Serra d'Or*, febrer de 1963
2. Editorial Pòrtic, núm 10 de la col·lecció "Vides i Memòries".
3. Barcelona, 1933. (Reeditat el 2004).
4. *Un senyor de Barcelona*. Editorial Destino, 1951